
Αντιγόνη / Β' Αρχαίο Θέατρο Λάρισας

Εύη Μποτσαροπούλου

12/09/2021

Ο σκηνοθέτης Σάββας Στούμπος που έχει συνδυάσει την πορεία με το θέατρο Άτις του Θόδωρου Τερζόπουλου και την ομάδα Σημείο Μηδέν μιλά στο onlarissa.gr με αφορμή την επικείμενη παράσταση της Αντιγόνης του Σοφοκλή που ταξιδεύει σε επιλεγμένους σταθμούς ανά την Ελλάδα για 3η συνεχή χρονιά και θα παρουσιαστεί στη Λάρισα την επόμενη Κυριακή, 19 Σεπτεμβρίου στο Β' Αρχαίο Θέατρο σε συνεργασία με το Θεσσαλικό Θέατρο και την Εφορεία Αρχαιοτήτων Λάρισας στο πλαίσιο του Δικτύου Αρχαίου Δράματος.

Ποιο είναι το πιο συγκλονιστικό στοιχείο στα κείμενα της αρχαίας τραγωδίας; Ποια είναι η μορφή του «τραγικού» στη σύγχρονη εποχή; Υπάρχει το ποιητικό, το φιλοσοφικό και το πολιτικό στοιχείο στους προβληματισμούς του σήμερα; Γιατί η Αντιγόνη του Σοφοκλή είναι μια χειραφετητική τραγωδία, μια εξέγερση επί σκηνής;

«Ο Τειρεσίας μιλά για ξεσηκωμό της φύσης για να μεταστρέψει την άποψη του Κρέοντα και του λέει χαρακτηριστικά «Καταδικάζεις ένα ζωντανό να ζει σαν νεκρό και ένα νεκρό να ζει σαν ζωντανός». Οι άταφοι νεκροί στις θάλασσες της Μεσογείου δεν είναι κάτι διαφορετικό από μια τέτοια αντίληψη. Αυτό είναι ένα παράδειγμα «τραγικού» στις μέρες μας»...

Ας ξεκινήσουμε από τη βάση κ. Στούμπο... ποιο ερέθισμα υπήρξε καθοριστικό για την ενασχόλησή σας με το θέατρο;

Το πώς ένας άνθρωπος αποφασίζει να ασχοληθεί με το θέατρο δεν είναι μια απολύτως συνειδητή επιλογή. Εντοπίζω ως αρχικό σημείο τη συμμετοχή μου σε σχολικές παραστάσεις και κυρίως έναν θίασο στον οποίο συμμετείχα στα 15 μου που ασχολήθηκε πολύ με το ζήτημα της αρχαίας τραγωδίας. Αν και δεν είχα την κατάλληλη παιδεία και ειδική γνώση για να εμβαθύνω, στην τραγωδία με συγκλόνησε το ποιητικό και φιλοσοφικό της βάθος. Ήταν μια συνάντηση συγκλονιστική και το βασικό

ερέθισμα για να σκεφτώ να σπουδάσω πάνω στο θέατρο. Μετά ακολούθησε η δραματική σχολή του Εθνικού Θεάτρου, οι μεταπτυχιακές σπουδές μου στην Αγγλία, η μετέπειτα και πολύχρονη συνεργασία μου με το θέατρο Άττις του Θόδωρου Τερζόπουλου, που υπήρξε μέντοράς μου, και αργότερα η επαφή μου με την ομάδα «Σημείο Μηδέν».

Σήμερα, τι σας έλκει βαθιά στην αρχαία τραγωδία;

Σήμερα, με έλκει η πολιτική διάσταση, η οποία σε συνδυασμό με το ποιητικό και φιλοσοφικό κομμάτι εντοπίζεται σε όλα τα κείμενα της τραγωδίας. Αν ήθελα να απομονώσω ένα στοιχείο ως το πιο σημαντικό στην τραγωδία, η οποία είναι ένα διακριτό είδος θεάτρου που γεννήθηκε την εποχή της δημοκρατίας και της φιλοσοφίας, ένα είδος τελετουργικό που απευθύνεται στον Θεό Διόνυσο, είναι το στοιχείο της πόλης και της πολιτικής χειραφέτησης μέσα σε κείμενα όμως εκπληκτικού ποιητικού βάθους και στοχασμού.

Κάτι αντίστοιχο συναντάμε ξανά στον Σαίξπηρ, για παράδειγμα, στον Μπέκετ... Στην αρχαία τραγωδία, όμως, έφτασε σε αδιανόητες κλίμακες η ανθρώπινη δημιουργία.

Ακόμη και σήμερα, όταν διαβάζω ένα κείμενο μιας τραγωδίας, δεν ξεκινώ από άλλα αναγνώσματα, ερμηνείες και αναλύσεις, αλλά από το ίδιο το κείμενο. Το ίδιο συμβαίνει και αυτή την περίοδο με τους Πέρσες, την παράσταση που θα ανεβάσουμε του χρόνου, όπου βρίσκομαι σε σχέση με το κείμενο σε μια πρωτόλεια στιγμή· αντιμετωπίζω το υλικό με όσο πιο καθαρή ματιά, όσο πιο «αθώος» γίνεται. Προσπαθώ να αφεθώ. Έτσι το βιώνω κάθε φορά που επανασυνδέομαι με ένα τέτοιο υλικό, διερευνώντας στην πορεία το πώς μπορεί να έρθω σε επαφή και να αλλάξω τις ποιότητες μέσα από μια διαφορετική οπτική. Είναι μια πολύ σημαντική αναμέτρηση.

Η λέξη και κυρίως η έννοια της «αναμέτρησης» χρησιμοποιείται πολύ συχνά για να περιγράψει κανείς την επαφή του σύγχρονου καλλιτέχνη με κείμενα πολύ μεγάλων δημιουργών. Πώς βιώνετε εσείς αυτή της αναμέτρηση;

Θα χρησιμοποιήσω την παράσταση της Αντιγόνης... Στο κείμενο υπάρχουν δύο πρόσωπα, η Αντιγόνη και ο Κρέοντας, που εκφράζουν τις θέσεις με τρόπο θηριώδη. Η Αντιγόνη αψηφά το θάνατο και το φόβο του θανάτου, αυτοκαταργείται ως ύπαρξη, ως νέα γυναίκα, με σκοπό να

θάψει τον νεκρό αδερφό της. Όταν λέει στην αδερφή της την Ισμήνη «θα με βοηθήσεις, αν όχι θα σε μισήσω» είναι μια συγκλονιστική τοποθέτηση. Από την άλλη, υπάρχει ο Κρέοντας, ο οποίος μόλις αποκτήσει την εξουσία μετά από έναν αδερφοκτόνο εμφύλιο πόλεμο και για να υποστηρίξει την άποψή του ότι ο Πολυνείκης δεν πρέπει να ταφεί γιατί επιτέθηκε στη πόλη, φτάνει να χάνει τα πάντα· οδηγείται σε καθολική καταστροφή και ο ίδιος επιμένει. Θέλει να καταργήσει κάθε πηγή ζωής, θέλει να εκτελέσει νέους ανθρώπους και νέες γυναίκες.

Ως δημιουργός με αυτό τον θηριώδη τρόπο προσπαθώ να αναμετρηθώ. Δεν μπορούμε όλο αυτό απλά να το φέρουμε στα μέτρα μας· να δούμε τους πρωταγωνιστές απλά ως απόλυτους ανθρώπους.

Στο χορικό «Ακτίς Αελίου» που σημαίνει πρώτη ακτίδα ήλιου, ο χορός βγαίνει στη σκηνή μόλις έχει τελειώσει ο πόλεμος και κάνει επίκληση στο Διόνυσο για την νέα αρχή της ζωής στον πόλη. Εμείς προσπαθήσαμε να συνδεθούμε ψυχοσωματικά με τη συχνότητα αυτή. Αντίστοιχη στιγμή είναι και το τελευταίο χορικό αφού έχει συντελεστεί η καταστροφή και ο χορός ζητά από τον Θεό να στείλει το καθαρτήριο πυρ για να καθαρίσει την πόλη. Όλα αυτά δεν μπορούν να αποδοθούν μόνο μέσα από τα λόγια και τα σκηνικά, δεν έχει νόημα αν δεν πάμε στη συχνότητα του υλικού. Στο χορικό δε «Πολλά τα δεινά» εκφράζεται η θέση ότι ο άνθρωπος είναι το πιο μεγάλο δεινό και αυτό εμπεριέχει έναν καθόλα υπαρξιακό στοχασμό, ότι δηλαδή ο άνθρωπος είναι δημιουργός αλλά ταυτόχρονα καταστροφέας και μπροστά στο θάνατο αδύναμος.

Κάποιες φορές παρακολουθώντας παραστάσεις αρχαίου δράματος, παρόλο το διαχρονικό στοιχείο που άπτεται φιλοσοφικών και υπαρξιακών ζητημάτων, διλημμάτων και αδιεξόδων, σκέφτομαι ότι δεν θα μπορούσε να γραφεί ένα τέτοιου είδους κείμενο σήμερα και αν γραφόταν θα φαινόταν τελείως παράλογο...

Η τραγωδία στην εποχή που γράφεται αναφέρεται σε μια πόλη-κράτος, μία σύγχρονη χώρα δηλαδή, η οποία έχει ετήσιο θεατρικό φεστιβάλ στο οποίο ανεβάζουν τα έργα τους ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής, ο Ευριπίδης... – έργα βαθύτατα κριτικά προς την εξουσία αυτής της χώρας – και καλεί τους ανθρώπους όλου του γνωστού τότε κόσμου να έρθει να δει αυτά τα κείμενα. Αυτό είναι συγκλονιστικό. Παράλληλα, τα δίπολα που εμφανίζονται σε όλες τις τραγωδίες, όπως η Αντιγόνη με τον Κρέοντα, δεν

συγκρούονται μέσα στο σπίτι τους, σε ιδιωτική δηλαδή κλίμακα, αλλά σε δημόσια κλίμακα με την πόλη παρούσα· αυτό διαστέλλει τα πράγματα. Τέλος, στην τραγωδία μελετάται τι είναι ο άνθρωπος όχι σε συνθήκες ασφάλειας εν μέσω κοινωνικής ειρήνης και ψυχολογικής γαλήνης, αλλά στα ακραία όρια της ύπαρξης και της ιστορίας, μέσα σε πολέμους, λοιμούς, καταστροφές και θεϊκές παρεμβάσεις. Μελετάται η σχέση του ανθρώπου με τη φύση, τους θεούς και την πόλη αλλά και με τον ίδιο του τον εαυτό.

Αυτά τα τρία στοιχεία της κριτικής λειτουργίας, της δημόσιας έκφρασης και τη θέση του ανθρώπινου όντος σε ακραίες συνθήκες, εγώ αισθάνομαι ότι μας αφορούν πλήρως και σήμερα, με την προϋπόθεση ότι δεν θέλουμε να φέρουμε το τραγικό στα μέτρα μας. Να υψωθούμε στη δική τους κλίμακα και όχι να προσγειώσουμε την κλίμακα σε ένα αστικό σαλόνι. Να μην λειτουργούν τα στοιχεία αυτά επικαιρικά εκφραστικά και αισθητικά. Υπό ένα τέτοιο πρίσμα σίγουρα μπορούμε να δούμε την ζωή μας μέσα σε αυτές τις αρχές.

Ο παράγοντας της φιλοσοφίας και του υπαρξιακού προβληματισμού, το «τραγικό» στο σύγχρονο κόσμο προέρχεται και πάλι από ένα τραγικό βίωμα, ένα τραύμα (πόλεμοι, επαναστάσεις, καταστροφές) αλλά δεν εκφράζεται με τρόπο επικό. Εκφράζεται με τρόπο κατακερματισμένο. Έχει χαθεί η πίστη σε μια μεγάλη ιδέα, ένα μεγάλο όραμα χειραφετητικό. Το καθολικό κατακερματισμένο όραμα οδηγεί σε μια μεταμοντέρνα αντίληψη, πολλές φορές την ονομάζουμε και αντίληψη του παραλόγου και ο σύγχρονος άνθρωπος δεν είναι ικανός να πράξει επικές πράξεις με τρόπο επικό. Στον κατακερματισμένο κόσμο του σήμερα η έκφραση και ο άνθρωπος συρρικνώνονται...

Όμως εξακολουθώ να είμαι σύμφωνος με αυτό που έλεγε ο Τερζόπουλος «η ιδέα για τον άνθρωπο είναι κάτι μεγαλύτερο από τον ίδιο τον άνθρωπο, η ιδέα για τον έρωτα είναι κάτι μεγαλύτερο τον ίδιο τον έρωτα... η ιδέα για το θέατρο είναι κάτι μεγαλύτερο από το ίδιο το θέατρο!» Με αυτή την έννοια πρέπει να προσπαθήσουμε ως δημιουργοί και θεατές, ως άνθρωποι, να επανασυνδεθούμε με τις μεγάλες κλίμακες που ανοίγουν χώρο στο σύγχρονο κόσμο που έτσι αποκτά άλλες διαστάσεις. Οι Πέρσες, για παράδειγμα, δεν θρηνούν μόνο γιατί έχασαν την εξουσία και τα χρήματα, αλλά γιατί καταστράφηκε ένας κόσμος. Ο

Αισχύλος στέκεται κριτικά και παράλληλα δείχνει μια προοπτική χειραφέτησης.

Διάβαζα πρόσφατα για μια Ισραηλινή αρνήτρια της υποχρεωτικής στρατεύσης, η οποία ξέρει ότι θα φυλακιστεί και η άρνησή θα έχει ένα τεράστιο κόστος και παρόλα αυτά το κάνει. Για μένα, η κλίμακα της ζωής της είναι κοντά στην κλίμακα της ζωής της Αντιγόνης.

Πώς προσεγγίσατε εσείς στην παράστασή σας την Αντιγόνη;

Η παράσταση είναι αποτέλεσμα μιας εργαστηριακής διαδικασίας πολλών μηνών όπου στηριχθήκαμε στη φωνή, το σώμα και την ενέργεια των ηθοποιών για να αναμετρηθούμε με την Αντιγόνη ως μια τραγωδία για την διεκδίκηση της ζωής. Η Αντιγόνη φθάνει στο θάνατο και δεν θρηνεί: « Γεννήθηκα για να μοιράζομαι αγάπη, όχι μίσος» λέει στη μετάφρασή του ο Δημήτρης Δημητριάδης...«Οὐτοι συνέχθην, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν». Αυτό το «συμφιλεῖν» της Αντιγόνης θέτει κάτι το συγκλονιστικό σήμερα. Δημιουργεί μια νέα αντίληψη για την ανθρώπινη κοινότητα.

Ξεκινήσαμε μια διαδικασία έρευνας χωρίς τίποτα ως δεδομένο, χωρίς προκαταλήψεις. Θελήσαμε να το πάμε από την αρχή και έτσι πορευτήκαμε. Το εργαστήριο εστίασε στο ψυχοσωματικό κομμάτι της δουλειάς μας. Για αυτό χρησιμοποιήσαμε ελάχιστα σκηνικά. Μόνο ένα σκονί και τίποτα άλλο για να κυριαρχήσουν μόνο οι ίδιοι οι ηθοποιοί, το σώμα τους, η φωνή τους, η ψυχή τους, το πνεύμα τους.

Παράλληλα, κατά τη διαδικασία της έρευνάς μας αντιμετωπίσαμε το χορό όχι ως ένα στοχαστικό χορό αλλά σαν μια απόλυτη διονυσιακή κατάσταση.

Ποιο είναι το νέο στοιχείο στη φετινή εκδοχή της παράστασης;

Ενδιαμέσως ζήσαμε τελείως νέες καταστάσεις με την εμφάνιση της πανδημίας. Η παράστασή μας όμως δεν μιλά για την πανδημία, αλλά εμάς τους ίδιους. Η αλληλεπίδρασή μας με την υγειονομική, οικονομική και περιβαλλοντική κρίση δεν μπορεί να μας αφήσει ανεπηρέαστους.

Δημιουργήθηκε μια νέα ματιά και αναθεωρήσαμε πολλά, κυρίως ως προς τον χορό. Στην προηγούμενη εκδοχή αισθανόσουν τον χορό πιο πολύ ως παρατηρητή. Τώρα ο χορός εμφανίζεται πιο δρών και αναπτύχθηκε περαιτέρω η εκφραστική λειτουργία του με όρους σκηνικής ποιητικής, το

πώς δηλαδή κωδικοποιείται ο ψυχικός, σωματικός και πνευματικός κλυδωνισμός του χορού, καθώς έρχεται αντιμέτωπος με το τραγικό αδιέξοδο της σύγκρουσης Αντιγόνης – Κρέοντα.

Προσπαθήσαμε επίσης να εμβαθύνουμε στις συγκρουσιακές σχέσεις των τραγικών δίπολων του έργου. Για παράδειγμα η σχέση του Κρέοντα, πέρα από την Αντιγόνη, με την Ισμήνη, τον Αίμονα, τον Φύλακα, τον Τειρεσία.

Ο Τειρεσίας μιλά για ξεσηκωμό της φύσης για να μεταστρέψει την άποψη του Κρέοντα και του λέει χαρακτηριστικά «Καταδικάζεις ένα ζωντανό να ζει σαν νεκρό και ένα νεκρό να ζει σαν ζωντανός». Οι άταφοι νεκροί στις θάλασσες της Μεσογείου δεν είναι κάτι διαφορετικό από μια τέτοια αντίληψη. Αυτό είναι ένα παράδειγμα «τραγικού» στις μέρες μας....